

SVERIGES RUNINSKRIFTER

UTGIVNA AV

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

ANDRA BANDET

ÖSTERGÖTLANDS RUNINSKRIFTER

GRANSKADE OCH TOLKADE

AV

ERIK BRATE

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

1911
[111410]

137. Kvarntorp, Svanshals sn, Lysings hd.

Pl. XLIV. Fig. 3.

Litteratur: W. 198; C. F. Nordenskjöld, *Reseberättelse* 1873, II, s. 53, teckn.; E. Ihrfors, *Ostrogothia sacra* (1880), s. 4, teckn.; S. Bugge, *Norges Indskrifter med de äldre Runer*, I, s. 124.

Runstenen hittades 1869 av K. P. Andersson i Kvarntorp vid utkörning av dy i bäcken eller kvarndammen, väster om en kulle nära kanten av ån, och restes 1871 öster om dammen söder om manbyggnaden.

Ämnet är rödaktig granit. Höjden är 1,41 m, bredden vid foten 86 cm, vid toppen 50 cm. Slingans bredd 10—12 cm.

Inskriften är anbragt i sex långsgående rader och två tvärs över nere vid foten. De linier, som begränsa raderna på tvären, korsa även de långsgående och avskilja vissa runor av dessa från de övriga.

Åtskilliga av de ristade bokstavstecknen hava de vanliga yngre runornas form, många äro däremot alldeles avvikande.

I. Den första långsgående raden till vänster, varmed det förefaller sannolikt, att inskriften börjar.

I, 1 är \mathcal{V} med övre staven något tillbakaböjd, dock ej så mycket som bistaven är böjd åt höger. 2 är ett 7 cm långt streck, som lutar åt höger, och slutar $\frac{1}{2}$ cm nedifrån, 4 cm uppifrån, då raden är 11,5 cm bred, och har en prick 2,5 cm nedifrån, 3 cm uppifrån, vilken alltså är avsedd att sitta på stavens mitt. 3 är \mathfrak{p} , vars stav är fortsättning av linien mellan tvärraderna; bistaven är nedtill ej huggen djupt ända in till staven, som upptill slutar 1 cm under linien. 4 är \mathfrak{t} med en prick på stavens högra sida, 3,5 cm nedifrån, 6 cm uppifrån. En båge sammanbinder runans spets och övre tvärliniens gränslinie och utgör bistav till \mathfrak{u} med 4 till stav, om den har språklig betydelse, vilket den troligtvis dock icke har, då på högra sidan av stenen övre tvärliniens gränslinie är fortsatt genom en motsvarande båge till toppen av närmaste stav, vilken båge där icke kan äga språklig betydelse. Av 5—9, som stå före inskriftens första punkt, är 5 \mathfrak{l} med långt och krokigt kännestreck, som tyckes sluta med en punkt, 6 \mathfrak{a} , 8 \mathfrak{r} . 7 liknar \mathcal{V} , men bistaven slutar 3,5 cm från övre linien, staven 2 cm uppifrån och 4 cm nedifrån.

Efter punkt 1 står 9, som är bistaven av \mathfrak{R} med varje streck 3,5 cm långt och börjande $\frac{1}{2}$ cm under linien. Därefter följer punkt 2.

10 är \mathfrak{A} , lik \mathfrak{A} utan nedre stav; staven slutar 1,5 cm uppifrån, vänstra bistaven $\frac{1}{2}$ cm nedifrån. 11 är \mathfrak{t} med staven lutad åt höger och vågrät bistav. 12 \mathfrak{Y} , som börjar 1,5 cm under linien, följes av punkt 3.

Att döma av skånska runstenar med inskriften i dylika rader, som dock ej fullt likna, synes åtminstone möjligt, att som rad II skall läsas motsvarande rad på högra sidan uppifrån nedåt. Alltså:

II. Den långsgående raden längst till höger:

1 är en stav, som lutar åt vänster med en tydlig prick litet nedom mitten; ungefär mitt mellan pricken och toppen utgår en bistav nedåt i en halv rät vinkel lika långt som stavens fot.

2 är ett brett **u**, vars bistav utgår nedom stavens topp, 3 bistav till **R**, 4 ser ut som **h**, lutat åt vänster, så att stavens fot och knäet mellan övre staven och mellanstrecket ha samma avstånd från nedre linien, 5 är **i**, följt av kolon. Ingen av dessa runor går ned till linien.

6 är **† a** och 7 **†**, med staven upptill avslagen, så att en övre parallell bistav kunde hava funnits; förmodligen **t**, då kolon följer därefter; dock finnes av detta kolon blott nedre punkten i behåll.

8 är **† l**, lutat åt höger, 9 **i**. Därefter korsas raden av den båge, som fortsätter övre tvärradens gränslinie och som möjligen har bistav till **h**, alltså 10 **h**. En punkt följer därefter och efter denna nedre tvärradens övre linie, som troligen icke är försedd med en prick utan korsas av ett streck, hörande till följande runa 11, som sammanhänger därmed; varken 11 eller 12 äro annars bekanta runformer.

På grund av runornas ställning upp och ned synes möjligt, att till denna rad ansluter sig

III. Nedre tvärraden.

1—6 äro runorna **nin sun**; blott 7 har ovanlig form, lik II, 11.

Det vore naturligt, om följande rad vore

IV. Övre tvärraden, som fortsättes av

V. Andra långsgående raden till vänster. Då denna börjar med **† n**, följt av kolon, synes detta tyda på dels att **n** utgör slutet av ett i en annan rad börjat ord, dels att raden icke gärna kan följa omedelbart på I, som slutar med punkt.

På V, 1 **†** är staven grund 3,5 cm uppfifrån, 3 cm nedifrån, men djup på mellanstycket 4 cm; bistaven är 10 cm. 2 är **i**. På 3 **†** börjar staven 1 cm under linien, bistaven utgår på högra sidan 1,5 cm ovanifrån, på den vänstra 2 cm. 4 börjar och slutar 1—1,5 cm från linierna, vilka 5 icke heller berör. 6 ett brett **u** berör linierna nedtill men ej upptill, 7 **†** tvärtom icke nedtill men troligen upptill, men staven är grund ovan bistaven, som på högra sidan staven är mycket kort. 8 **h** är upptill 2 cm från linien, nedtill är staven $\frac{1}{2}$ cm, bistaven 3 cm från nedre linien. 9 **†** är upptill och nedtill 1,5 cm från linien.

Därefter skiljer en lodrät linie denna rad från den motsvarande till höger, VI, som sannolikt utgör dess fortsättning.

VI, 1 **†** mynnar upptill ut i linien, ej nedtill, och följes av en punkt. 2 **h**, 3 **†** med bistaven t. v. 2 cm, t. h. 3 cm, 4 **u**. 5 liknar ett omvänt **f** med övre bistaven 2 cm, den nedre 5 cm, men med övre bistaven slutande 2 cm uppfifrån, den nedre 3 cm. 6 ser ut som **h** med halvlånga bistavar, vilka utgå 3 cm nedifrån och äro 3 cm långa. 7 liknar bistaven till **R** med övre strecket från övre linien och 4,5 cm, mellanstrecket 1,5 cm, nedre strecket 3 cm, slutar 2 cm nedifrån. Den följande punkten står 2 cm uppfifrån, 6 cm nedifrån. Efter 8 **h** följer åter en punkt nära nedre linien och slutligen 9 **Y**.

VII är troligen raden t. h. om korset, i vilken två tecken 2, 4 få väntad ställning genom att läsas nedifrån uppåt.

VIII är då raden t. v. om korset, som sålunda borde läsas uppfifrån nedåt. 1 tedde sig vid första påseende som bistav till **r**, men dennas översta streck är icke hugget, varför runan ter sig som **<** med övre armen 5 cm, nedre armen 4 cm. Men därigenom får runan samma utseende som II, 12, om raden läses uppfifrån och nedåt.

Kvarntorp-stenens inskrift är svår att bedöma, i det dels åtskilliga tecken av ovisst betydelse äro blandade med vanliga runor, dels radernas ordningsföljd och riktning oklar. Korset på stenens mitt betygar emellertid kristen tid.

Bugge, *Norges Indskr. med de äldre Runer* I, s. 124, som undersökt inskriften 1885, anser ristningen gjord i senare hälften av 1000-talet och säger den vara en provkarta av skriftformer från olika tider. Från ristarens egen tid härrör t. ex. **† e**, från kortkvisttypen **Y t** i VIII, 1—4 **sten** och **u** med bistaven utgående nedom toppen, från den äldre runraden VIII, 1 **> s**, 3 **† e** och I, 10 **h k**. II, 11—12, III, 1—7 uppfattar Bugge som **sinin sunu** 'sin son' och som lån från en urnordisk inskrift.

Bugge har säkert med rätta karakteriserat inskriften som ett runologiskt konststycke, vars ristare velat framte, vad han inhämtat genom studier av äldre runinskrifter och på

samma gång giva sin ristning ett hemlighetsfullt utseende. Inskriften på Kvarntorpen stenen utgör alltså ett motstycke till anbringandet av urnordiska runor på Rök-stenen enligt min uppfattning av dessa Rök III, 285 ff. Måhända har ock Rök-stenens framsida utgjort förebild för ristningens anordning, som dock även något påminner om Ög. 128 och 129 Linköping och Ög. 133 Häggestad. Någon säker tydning kan jag icke vinna; de skymtar om innehållet, som en betraktelse av inskriften synes ge vid handen, skall jag här nedan med all reservation framställa.

Inskriften börjar sannolikt med namnet på den som rest stenen, vilket troligen omfattar I 1—8, möjligen blott I, 1—4.

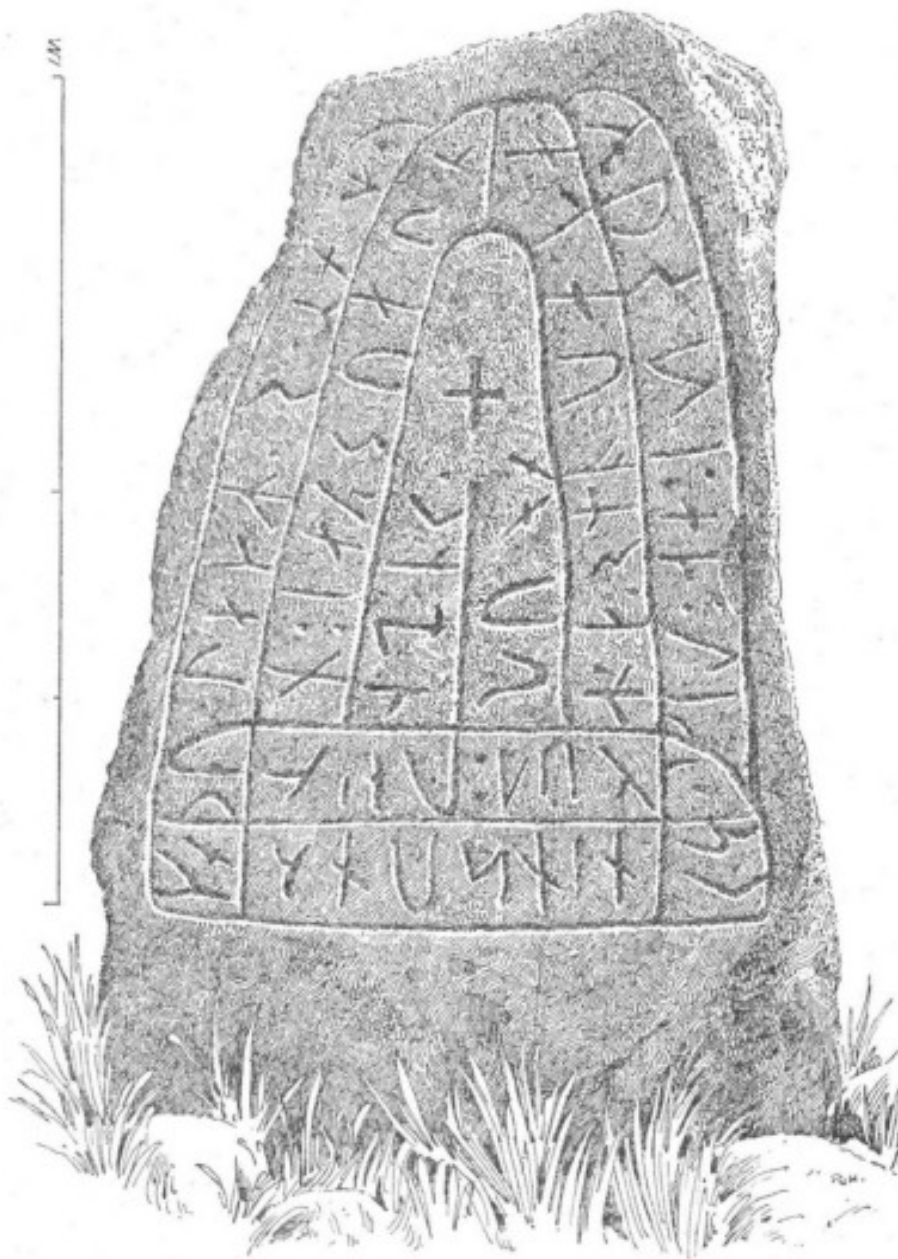
Namnet uti inskriften liknar icke, omedelbart avläst, något bekant namn utan är troligen vrängt från sin rätta beteckning. Tänkbart förefaller det mig att *Kætil(h)watr* kunde vara åsyftat, vilket namn dock ej finnes uppvisat, om än båda dess beståndsdelar ingå i namn. Ristaren hade då brukat **p** för **t**, vartill han kunnat föranledas av att han funnit **raispi** i talrika runinskrifter, vilket han själv ristade **raisti**. I, 4 vore då binderuna av **e** och **u**, vilket **u** egentligen skulle läsas efter I, 5 **l**, såsom II, 1 **a** skall läsas efter II, 2 **p**. Slutligen är I, 7 **t** av kortkvisttyp som i II, 6—7 **at** och måhända är ock I, 8 **Λ R** en härmning av äldre skrivbruk, då ristarens samtid efter dental förmodligen skulle begagnat **r**. Å andra sidan har I, 5—8 utseende av **latr** 'låter', i vilket fall 1—5 kunde utgöra *Kætil*. I, 9 synes vara **r**, förkortning av 'resa' eller 'rista'.

Nästa läsbara rungrupp är II 6—7 **at**, i det **V t** synes i II, 7 ingå uti **at** 'efter'.

Framför **at** väntar man en ack. av ordet 'denne', vilken troligen åsyftas genom II, 1—5, då 4—5 äro **si**, 2 troligen **p** icke **u**, låt vara att ordet för övrigt är tecknat på ett hemlighetsfullt sätt.

Vilken form av pron. 'denne' skall antagas, beror ju på det ord, den bestämmer. Detta ord är I, 10—12, som med Bugges uppfattning av I, 10 som **k** är **kam**, vilket kunde tänkas vara förkortning för **kumbl**, i det ristaren använt **a** för **u**, varmed han funnit det växla i ord med u-omljud av **a**. Dem. pron. bör då vara ack. plur. neutr. **pausi**, kanske ristat **apusi**, så att II, 1 och 2 äro omställda, II, 3 är att läsa **u** för **r**, kanske beroende på att ristaren varsnat **r**, som varit lika **u**.

Efter II, 6—7 **at** är väl III, 4—6 med säkerhet **sun** 'son', vars namn alltså bör finnas mellan dessa ord. Då II, 8—10 icke bilda någon antaglig första led i ett namn, synes möjligt, att II, 6—10 utgöra prep. **aftir** 'efter', i det i II, 7 en övre bistav varit bortslagen och II, 8 är en omvändning av **t**. Namnet är då II, 11—12 och III, 1—3, som kunna utgöra **suain**, om III, 1 **n** läses som **a**; II, 12 är bistav av **u** liksom I, 9 av **r**. Efter III, 4—6 **sun** bör *sin* följa, och III, 7 är samma runa **s** som II, 11, vilken antagits betyda **s** i **suain**, infattningslinien torde väl tjänstgöra som **i** och **n** vara IV, 1, troligen stupad som IV, 2 **u** ock är, varemot IV, 3—7 åter äro rättvända. IV, 2—3 **ut** kan tänkas vara omställning för **tu** 'dog' eller vara **ūt** 'ute', som båda passa till IV, 4—7 **uest**, som bör betyda 'väster'. Det felande **r** i **uest(r)** utgöres kanske av VI, 1 **ṛ**, jfr I, 7, vilket skulle visa att VI skulle läsas före V, men min uppfattning av det återstående har alltför mycket av osäkerhet och luckor för att kunna anföras.

3. Ög. 137. Kvarntorp.